

Presentie: luister en laat je raken

Er zijn priesters in het Aartsbisdom Utrecht die tijdens hun theologie-opleiding in de jaren negentig een deel van hun stage doorbrachten in Dordrecht, in de wijk Krispijn. Daar hadden ze onder leiding van Gerrit Jan van der Kolm ontmoetingen met arbeiders en mensen in armoede. Ze werkten bijvoorbeeld op de vuilniswagen en woonden in de wijk. Als je deze priesters naar hun ervaringen van toen vraagt, bloeit hun diaconale hart en gezicht open. Ze hebben daar een geweldige tijd gehad. Het is een bron van inspiratie voor hun latere werk.

Het werk van Gerrit Jan van der Kolm stond in de lijn van de traditie van de *Urban Mission*, een loot in de protestante traditie, van eind jaren veertig tot halverwege de jaren tachtig, die aansluiting zocht bij de leef- en werkervaringen van mensen in de stad. Net als nu was de zorg: houden we als kerk contact met de leefwereld van mensen die in armoede leven? Welke missie kan de kerk daar tonen? Een belangrijke opvolger van deze *Urban Mission* is te vinden in veel vormen van presentiepastoraat, zoals katholieke en protestante theologen die in de steden beoefenen. Voor de beschrijving van deze benadering van de armen sprak ik met Fokje Wierdsma en Titus Schlatmann, stafleden van het trainingscentrum Kor Schippers¹ en beiden met ruime ervaring in het presentiepastoraat. Fokje werkt in het wijkenpastoraat in Rotterdam en Titus werkt bij Stichting Buurtpastoraat Utrecht. 'Wat is presentiepastoraat?' vraag ik hen, en: 'Wat kunnen kerkelijke beroepskrachten en vrijwilligers ervan leren voor hun werk in de kerk?' De presentiebenadering is bedoeld als aanwezigheid van pastores bij mensen in stadswijken, in de hoop dat die aanwezigheid de kwaliteit van het leven

versterkt, op grond van het Evangelie. Met deze aanwezigheid wil men het gevoel van eigenwaarde versterken en zoeken naar perspectief. In de praktijk sluit men aan bij de leefwereld van kwetsbare mensen in stadswijken, vaak van veel verschillende culturele achtergronden. De pastores staan open voor wat mensen te vertellen en te geven hebben. Ze benaderen mensen, anders dan menig hulpverlener, niet in eerste instantie om problemen op te lossen maar om de ander te versterken. Bijvoorbeeld: een medewijkbewoner leefde teruggetrokken en zat vaak op het stoepje voor zijn huis. Na enige aarzeling besloot Fokje

hem dagelijks te groeten. Op een dag werd er bij haar aangebeld. De man vroeg of zij mee wilde komen naar zijn huis. Daar mocht ze één van zijn zelfgemaakte schilderijtjes uitkiezen. Voor Fokje een bijzondere ervaring: de man is misschien materieel arm, maar geeft van zijn overvloed. Het lijkt klein wat hij te geven heeft, maar voor hem is het bijzonder en daarom is het ook bijzonder om te ontvangen. Er is contact gelegd in de ziel. Men wordt gezien. De aanwezigheid van presentiepastores brengt verbinding. Dat is hard nodig in wijken met veel verschillende culturen, waar de spanningen kunnen oplopen. Daar wonen bijvoorbeeld de moslimouders die bezorgd zijn over hun kinderen die van hen los komen te staan en veranderen in meer extremistische moslims. Hoe zorg je dat de verbinding in de wijk ontstaat? Hoe zorg je dat mensen elkaar in hun eigen leefwereld blijven verstaan? Zo nemen presentiepastores, overal in het land, deel aan bestaande groepen: moedergroepen, ontmoetingsgroepen in buurthuizen, maaltijden, ze zijn te vinden in speeltuinen. Steeds op zoek naar

mensen en hun ervaringen in de wijk. Wat leeft er, wie ben je en wat heb je nodig?

Wat maakt dat de presentie gelovige of theologische aanwezigheid is?

De trainers haasten zich te zeggen dat de presentiebenadering niet is voorbehouden aan kerkelijke werkers. Politieagenten, buurtwerkers, geestelijk verzorgers – iedereen kan de benadering kiezen door goed te willen leren luisteren naar de ervaringen van bewoners en met hen in wederkerigheid te willen leven en werken. Maar wat betreft het geloof is allereerst het Evangelie bron van handelen. Daarnaast zullen de pastores vaak in gelovige woorden verwoorden wat ze horen: dat we gesteund worden en nooit alleen gelaten worden. Ze laten in hun werk zien wat de keuze voor kwetsbare mensen in de praktijk betekent. Vaak wordt er in ontmoetingen gebeden of wordt er een zegen gevraagd. Ik breng naar voren dat in groepen waar ik kom, van pastorale beroepskrachten en vrijwilligers, vaak het voorbeeld wordt genoemd van de alcoholverslaafde die aan de deur komt van het pastoraal centrum met een smoes en de vraag om geld. Ik verwoord mijn machteloosheid met dat voorbeeld: alsof de meeste armen mensen zijn die willen bedriegen. Hoe zou het presentiepastoraat dit benaderen?

"Als je armen wilt kennen, moet je niet willen volstaan met eenmalige ontmoetingen.

Je moet iemand vaker meemaken om zijn of haar verhaal te leren kennen. Je moet een relatie aangaan. Misschien is het zo dat als je het begrijpt, het ook is te plaatsen waarom iemand drinkt of een smoes verzint. Maar de ontmoeting is altijd op basis van wederkerigheid. Als iemand jou bedriegt, mag je die ander daar ook op aanspreken. Zo gaan we niet met elkaar om."

Presentiepastoraat elders

De presentiebenadering is niet voorbehouden aan de presentiepastores in de buurten. In veel inloophuizen of pastorale benaderingen in het parochiepastoraat komen we de presentiebenadering tegen. Het vraagt om een houding van 'op je handen zitten', op het moment dat je problemen ziet waar je handen bij gaan jeuken. De onoplosbaarheid van veel levenssituaties die we in de kerk, in caritas en diaconie tegenkomen, vraagt om aandacht,

aanwezigheid en om waardering van en ontmoeting met de ander. Ellie Smeekens van het diaconaal inloophuis St. Marten in Arnhem verwoordt haar benadering in een wijkinterview aldus:² "Er hoeft niets in een gesprek met wijkbewoners. Er worden geen afspraken gemaakt die je na moet komen. En ook als er geen oplossing is voor problemen of als een situatie uitzichtloos lijkt, kan ze het contact vasthouden en naast mensen blijven staan. 'Soms is dat het enige dat je kunt doen,' zegt Ellie. 'Mensen die het leven niet meezit, probeer ik het gevoel te geven dat ze er mogen zijn, wie ze ook zijn, ieder heeft het recht om te leven.' Ellie wordt regelmatig geraakt door alles wat ze tijdens haar werk tegenkomt. Maar ze vindt het bovenal een voorrecht als de wijkbewoners haar bij hun vreugde én verdriet betrekken."

Als je denkt te weten wat een ander nodig heeft

Net als priesterstudenten in de jaren negentig kunnen beroepskrachten, vrijwilligers, gelovigen een *exposure* volgen onder begeleiding van het TCKS. Men bezoekt wijken in de stad, soms rond de eigen kerk, en leert observeren: wat zie je in arme wijken? Welke initiatieven? Hoe organiseren groepen zich? Ook zijn er luistertrainingen. Wat wil een ander jou vertellen? Hoor je het verhaal achter het verhaal? Hoor je de bezorgdheid, de bewogenheid? Kun je de dankbaarheid en het vertrouwen zien die anderen je willen geven?

Alle professionals en vrijwilligers, in de kerk en daarbuiten, leven en werken vanuit de beste bedoelingen. Maar, zo menen Fokje en Titus, als je denkt te weten wat een ander nodig heeft, zonder die ander te kennen of te willen kennen, dan wordt je project een schampschot dat alle doelen mist. Als je een armoedeproject begint, zonder armen te willen ontmoeten en je door hun verhaal te laten raken, dan mist het project waarschijnlijk zijn doel. Fokje en Titus: "Schoort het oordeel over een ander eens op. Wees je bewust van je gedachten bij die ander. Vul het verhaal van die ander niet in. Probeer een relatie aan te gaan, die ander te ontmoeten. Luister naar de verhalen, laat je raken, wees nabij."

door Trees Versteegen, diocesaan diaconaal werker

¹ www.korschippers.nl

² www.sintmartensonsbeekkwartier.nl